

BARTA JÁNOS

professor emeritus

Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet,

Középkori, Koraiújkor Magyar Történelmi és Segédtudományi nem önálló Tanszék

somogyi.krisztina@arts.unideb.hu

100 ÉVES A DEBRECENI ORVOSKÉPZÉS
I. AZ ÁLTALÁNOS ORVOSTUDOMÁNYI KAR:
AZ INTÉZETEK ÉS A TANSZÉKEK TÖRTÉNETE
II. AZ ÁLTALÁNOS ORVOSTUDOMÁNYI KAR
PROFESSZORAINAK ÉLETRAJZA

Főszerkesztő Mátyus László

Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Kar,

Debrecen 2019, 492 és 459 lap

Negyedszer jelent meg a debreceni orvostudományi képzés történetét feldolgozó összefoglaló munka. Bár a szerkesztők (Mátyus László ÁOK dékán, főszerkesztő, és Németh Norbert dékánhelyettes) előszavukban óvakodnak attól, hogy nyíltan negyedik kiadásnak nevezzék, az első három kiadás előszavainak közlése (6–9. lap) mégis azt sugallja, hogy azokat jelen munka („jog-”?) elődjének tekintik. Az óvatosságot persze indokolja, hogy az 1990-ben megjelentetett, Bot György által szerkesztett első változat (A Debreceni Orvostudományi Egyetem története és professzorainak életrajza, 1918–1988, 386 lap) szerény terjedelme a továbbiakban a jelenre 900 lapot meghaladó két tekintélyes kötetre gyarapodott. Ennek okát a mostani kötet előszava az elmúlt időszak fejlődésének, és a név szerint is feltüntetett (és életrajzokkal ismertetett) professzori kar bővülésének tulajdonítja. S az új előszó – joggal – azt is feltételezi, hogy a reménybeli következő kötetet majd még több hasznos információval tudják tovább gyarapítani. Ha az egyetem alapításának, majd megindulásának több évre elhúzódó folyamatát tekintjük, akkor erre bizonyára még adódik nem is egy alkalom.

Az eddigi három kiadás (a 2. 1998-ban, a 3. 2008-ban), amihez még a centenáriumi egyetemtörténet (A Debreceni Egyetem története 1912–2012) megfelelő fejezeit, valamint a szintén az alapítás 100. évfordulójára kiadott, Oláh Éva professzor asszony

Beérkezett: 2020.01.15.

Közlésre elfogadva: 2020.05.22.

Copyright GERUNDIUM

által szerkesztett kari kötetet (Az Általános Orvostudományi Kar története) is hozzászámítjuk, igazolhatja, hogy egyetemi orvos kollégáink mennyire szívükön viselik múltjuk elevenen tartását, az emlékezést távolabbi elődeikre, közelmúltbeli pálya- és munkatársaikra. Az eddig is bővülő újabb kiadások, a centenáriumi egyetemtörténetbe bekerült, az orvosképzéssel nem szakmai kapcsolatban álló területek tárgyalása (az építési tervek célszerűségének értékelése, az első négy professzor vallási különbözőségeinek pozitív korabeli megítélése, az évekig szinte árnyként működő orvoskar első időszakának – a „tanácsülési” jegyzőkönyvek kézzel való vezetése miatt adódó – forrásnehézségei, a hallgatói mozgalmak, az 1951. februári önállósulás erőszakos volta stb.) valóban széles spektrumban járulhattak hozzá az orvosképzés, és az abban domináns, nevében és jogállásában sokszor változó kar történetének megismeréséhez.

A munka felépítésében, fejezeteiben követi az eddigi három kiadást. Helyet kapnak a történeti előzmények, amit az egyes egységek (intézetek, klinikák), majd a professzori életrajzok, az egyetemi vezetők és a diplomát szerzők névsorai követnek. Nem hiányozhattak a képek az eddigi kiadásokból sem. Most viszont szerkesztők elérkezettnek látták az idő arra, hogy az egyre bővülő anyagot jelen munkában már két – önmagában is testes – kötetre osszák. Elválasztásuk meglehetősen mechanikus módon ment végbe. Mivel a gyarapodó professzori életrajzok immár egész kötetet tudtak megtölteni, ezek kerültek a második kötetbe, minden más maradt az első kötetben.

Az első fejezet a „vázlatos történet” címet viseli, de terjedelmileg még így is túlnő, és ennek megfelelően tartalmilag is bővül az eddigi kiadások mozaikszerű, néhány oldalnyi összefoglalóin. Szerzője a történész végzettségű Mudrák József, aki számtalan önálló publikációja mellett már a centenáriumi kötetben is több fejezetet kapott. Mostani korrekt, információgazdag, lábjegyzetekkel ellátott fejezetében sem is annyira új eredményeket próbál közölni, mint inkább a különféle fórumokban megjelent eddigi ismereteket összefoglalni. A 24 lapnyi terjedelem tömör, néha valóban „vázlatos” megfogalmazást kívánt, amit az – előző munkáit ismerő – olvasó sokszor egészíthet ki a korábbi munkákban olvasott részletekkel. A fejezet végén természetesen megtaláljuk az integráció óta eltelt évek (immár közel két évtized) strukturális változásainak, képzési és infrastrukturális fejlesztésének bemutatását. Az utolsó részfejezet pedig az optimista, a jövőbeni fejlődésre utaló „Nagy horderejű változások közepette” címet viseli.

A történeti részt még rövidebb, 10 lapnyi fejezet követi az egyetem megnyitásának legendás emlékünnepségéről (1918. október 23.), amelyen a város vendégül láthatta IV. Károly osztrák császárt – magyar királyt. Szerzője Béres Zsuzsa, az egyetem sajtóreferense, aki a nyomtatott publikációk, és az egyetem 1918–19-i tanévének kéziratos, kiadatlan évkönyve felhasználása mellett a szöveget a korabeli sajtóból származó idézetekkel színesítette. A fejezetben korabeli fényképeket is találhatunk, Takács Vince egykori fotográfus felvételeit.

Ezt követi a szervezeti egységek története (180 lapon), előbb az elméleti intézetek és tanszékek, majd a diagnosztikai egységek, a klinikai intézetek és tanszékek, a kihelyezett tanszékek és végül az egyéb szervezeti egységek bemutatásával. Felépítésük egységes.

Elöl utalást találunk a bekövetkezett név- és szerkezeti változtatásokra (elengedhetetlen, hiszen voltak bőven), ezt követi az egység vezetőinek névsora, rövid történeti áttekintés a megalakulástól napjainkig, amelyben helyet kapott az egység beteggyógyító, tudományos és oktatási tevékenysége is. Az egységek története során említett professzorok neve mellett feltűnik a zárójeles (életrajz) megjegyzés, ami arra utal, hogy a második kötetben majd külön is találkozhatunk bemutatásukkal, de név szerint szerepelnek olyanok is, akik nem jutottak el a professzori kinevezésig, mégis tevékeny részesei voltak (vagy ma is azok) az említett szakterületnek.

Újonnan beiktatott egység a viszonylag rövid (20 lapnyi) hagyományörzés fejezete, amely szól a Kenézy-villában kialakított Orvos- és Egyetemtörténeti Gyűjtőhelyről (tk. múzeumról) és az ugyanott felállított Tudományos Konferencia Központról, felsorolja a szoborparkban, valamint a klinikákon és intézetekben található műalkotásokat, domborműveket, hasonlóképpen „A debreceni orvosképzés nagy alakjai” című könyvsorozat eddig megjelent és tervezett köteteit, végül ismerteti a különféle jubileumi programsorozatokat 1998-ból, 2008-ból és 2019-ből. Mivel ez a fejezet elsősorban a közelmúltról szól, készítői sok színes képpel illusztrálhatták.

Az első kötet szinte felét (180 lapot) névsorok töltik meg. Mivel az orvoskar szervezetileg többször is átalakult, a II. világháborút követően le is választották anyaintézményéről, hogy majd az integrációval – ezúttal több karral is – visszatérhessen oda, de besorolása, és elnevezése azóta is többször változott (centrum, majd klinikai központ), az elnevezések változásával a névsorokat új fejlécekkel minduntalan újra kellett kezdeni. A kötet végén újra fényképeket láthatunk.

A második kötet ugyanazzal a négy (első három kiadás + jelen kötet) előszóval indul, mint az első. Új a hippokrateszi eskü szövege görögül és magyarul, ezt követően viszont már csak a professzori életrajzokat tartalmazza. Ábécérendben, megint csak előírt rend szerint: születés – és amennyiben elhunyt professzorral esik szó, a halálozás – helye és időpontja, a tanulmányok (de legalábbis a diploma megszerzésének) helye és éve, munkahelyek, tudományos tevékenység, külföldi ösztöndíjak, konferencia-részvételek, hazai és külföldi szervezeti tagságok, díjak, elismerések, s végül az illetőről készült írások feltüntetésével. Megtaláljuk valamennyi professzor fényképét is. Természetesen a bemutatott professzorok munkahelyi és tudományos eredményességétől (hazai előmenetelétől, nemzetközi szervezetekben elért tisztségeitől) függően ezek az életrajzok hossza nem lehetett azonos, van, akinél alig egy lapnyi, másoknál többet is elfoglalhat. Dicséretes, hogy a szerkesztők / összeállítók igyekeztek minél frissebb adatokat is felhasználni, de ez – legalábbis a több száz személyt magába foglaló életrajzok esetében – csak a nyomdába adás pillanatáig volt lehetséges. A 2019 tavaszán elhunyt Oláh Éva halálozási dátuma még belekerülhetett, a néhány hónappal később távozottaké már nem.

A 100 éves a debreceni orvosképzés két köteté impozáns külsőben, kemény kötésben, borítóján fekete alapon elegáns fehér betűkkel, címlapján az egyetem aulájában az orvoskar szimbólumát megjelenítő (a Róth Miksa által készített sorozatba tartozó) üveglablakkal, hátlapján a kar gerundiumának képével jelent meg.

Egy ekkora vállalkozásban természetesen bárki találhat hibát vagy hiányt. Recenzens az egyetem orvostörténeti kiadványaiban nem először hiányolja az egyes részek szerzőinek megnevezését. Az eddigi három kiadás szerzőinek/szerkesztőinek a neve még a címlapon szerepelt (1. kiadás: Bot György; 2. kiadás: Bot György és Kapusz Nándor; 3. kiadás: Kapusz Nándor–Petrovics Alica–Vásárhelyi Ferencné). Jelen kiadásban csak a kötetek belső címlapjának hátoldalán olvashatjuk meglehetősen apró betűkkel azoknak a nevét, akik közreműködtek a két kötet elkészítésében, de annak a feltüntetése nélkül, hogy mit is tettek érdekében. (Még a főszerkesztő nevével is csak a hátoldalon találkozhatunk, semmivel sem nagyobb betűkkel, mint a többieké.) A kötet fejezeteinek, ismertetéseinek zöme, az életrajzok a szerzők megnevezése nélkül, szinte anonim módon jelennek meg. Ha ezek egy része nem is kívánt tudományosnak értékelhető munkát, a közreműködők megérdemelték volna nevük feltüntetését. Hiszen manapság még a lexikonok egyes szócikkei után is szerepel egy-egy monogram, amely a (rövidítéseket külön névsorban feloldott) szerzők kilétére utal.

Nehezen érthető, hogy a képek alatt miért nincsenek aláírások. A mai érdeklődők javarésze még felismerheti a csoportképeken szereplőket. De mi lesz az utódokkal? Régebbi fényképeknél elfogadott az, ha a felismert személyek közé keveredett ismeretleneknél jelzik, hogy azonosíthatatlan. A második kötet még a tartalomjegyzéket is nélkülözi. Az olvasó számára bizonyára hasznos lett volna összevetni a professzorok számát a korábbi kötetekben megjelentekével, hogy ezzel is igazolhassa a maga számára az eltelt évtized(ek) gyarapodását, recenzens azonban bevallja, hogy – bár őszinte érdeklődéssel lapozta végig a kötetet – a bemutatottak számát mégsem adta össze. Elkezdte, többször is, de mivel – a számos, általa még látott, de legalábbis hallomásból ismert hajdani orvosprofesszor vagy a látóköréből szinte észrevétlenül eltűnt korábbi ismerősök élet-történeténél – lépten-nyomon elakadva, általában újra kellett kezdenie a számolást, végül lemondott róla. Talán több eligazítást kaphattunk volna a szereplők esetleges rokoni kapcsolatairól is. Ma még mindenki tudja, hogy az azonos nevéek közül (két Módis László, Lampé fivérek) közül ki a rokon, a későbbi olvasó azonban erről nem kap tájékoztatást. Recenzens is csak a centenáriumi egyetemstörténet fejezetének írása közben jöhetett rá, hogy az egyetem életében egymáshoz közeli időben felbukkant két Verzár professzor nem rokona egymásnak. Pedig a ritka hangzású név szinte sugallná ezt. Talán két szubjektív emlék is megzavarhatott. Amikor 1958-ban, érettségi után ki kellett vetetni szinte hetenként begyulladó mandulámat, a műtétet – édesapám ismeretsége miatt – a fül-orr-gégész Verzár professzor végezte. (Az érzéstelenítést pedig az asszisztencia akkor legfiatalabb orvos tagja, a későbbi professzor Lampé István.) Verzár Frigyest is volt szerencsém látni, amikor 1967-ben fiatal oktatóként betévedtem az aulába, az akkor még ritkaságnak számító, különösen ünnepélyes díszdoktori avatására. Életrajzukat a jelen kötetben ezért is kísértem különös fegyelemmel. Meg persze sok más ismerősét és ismeretlenét is.

Számomra úgy tűnik, hogy a szerkesztők és megrendelők az orvosképzés minden egyes újabb kötetével azt szeretnék elérni, hogy az olvasó/érdeklődő minden addigi

adatot megtaláljon benne, és ne kelljen a megelőző kötetekhez fordulnia. Ha viszont visszamenőleg minden adatot meg kell ismétetni, a változásokat (klinika, tanszékalapítások, szétválasztások, összevonások) újra közölni, akkor – figyelembe véve például, hogy ma már egyetlen olyan tanszék vagy intézet sincs, amelynek elnevezése átélte volna az eltelt évszázadot – a szöveg zsúfolt lexikális anyaga többnyire nehezen követhető ismeretfolyammá válik. Kérdés azonban, hogy ez meddig folytatható. Érdeemes-e megismételni a már háromszor-négyszer szereplő professzorok életrajzát, érdemes-e a kezdetektől újra közölni a korábbi tisztségviselők (rektorok, dékánok, helyetteseik), továbbá nemcsak a díszdoktorok, hanem kezdettől fogva az orvosdoktori diplomát szerzők névsorát is? Azt, hogy a jelen (negyedik) kiadás szerkesztői már érzékelték a terjedelmi korlátokat, igazolhatja, hogy kizárólag az Általános Orvostudományi Karra szorítkoztak, elhagyva az egészségügyi képzésnek a harmadik kiadásban még szereplő további karait (Fogorvosi, Gyógyszerészeti, Egészségügyi, Népegészségügyi). Ezzel végül sikerült elérniük, hogy elmúlt időszak – az előszóban említett – fejlődésének, és a professzori kar gyarapodásának ellenére a két kötet együttes lapszáma némileg alacsonyabb, mint a harmadik kiadásé (990 lap). Hasonló lehetőség azonban aligha adódik még egyszer. Az újabb „kiadások” egyre gyarapodó anyagával szembesülő szerkesztőknek majd inkább azon kell gondolkodniuk, hogy mit közöljenek mondjuk egy – a múltat összefoglaló – standard kötetben, hogy a változásokat ismertető további kötet(ek)ben valóban az újabb évekkkel, eredményekkel, frissebben kinevezett professzorokkal foglalkozhassanak, és a terjedelemmel is szabadabban gazdálkodhassanak. De ez már legyen az ő gondjuk.

A mai érdeklődő mindenestre tartalmas, külsejében is méltóságot sugárzó két kötetet vehet a kezébe, amelyekből alapos, és mindenekelőtt hiteles képet kaphat a debreceni orvostudomány elmúlt száz esztendejéről.